

TERI LEYSHMANIOZI KASALLIGIGA QARSHI KURASHISHDA DUNYO TAJRIBASI

Sultanov Akram Abduxalikovich

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti Termiz Filiali assistenti

Teri leishmaniozi — odam va hayvonlarda uchraydigan kasallik. Ko‘proq tropik va subtropik iqlimli mintakalarda qayd etilgan. Butun JSST ning statistic ma’lumotiga ko‘ra har yili 350 million odam bu kasallikka duchor bo‘lar ekan.

Respublikamizda teri leishmaniozi kasalligi asosan Namangan va Navoiy viloyatlarida, Farg‘ona, Samarqand, Jizzax viloyatlarida sanoqli holatlarda qayd etilmoqda. Bunda asosan 1 dan 5 yoshgacha bo‘lgan bolalar kasallanadi. Bu kasallik bilan butun dunyoda qarshi kurash olib boriladi.

Kasallik shakliga ko‘ra leishmaniozga qarshi milliy kurash dasturlarini ishlab chiqishda e’tiborga olinishi kerak bo‘lgan asosiy elementlar: milliy nazorat rejalari, muvofiqlashtirish mexanizmlari (tarmoqlararo qo‘mitalar, milliy operativ xizmatlar), samarali jamoatchilikni safarbar qilish va kommunikatsiya strategiyalari, resurslarni safarbar qilish, monitoring va baholash strategiyalari, shuningdek, operatsion tadqiqotlardan iborat.

Leyshmaniya endemik bo‘lgan mamlakatlarning aksariyati (98 tadan 85 tasi) rivojlanayotgan mamlakatlardir va teri leishmaniozi holatlari haqida xabar berish ushbu mamlakatlarning faqat uchdan birida majburiydir. Endemik hududlarda jabrlangan aholining salmoqli qismi davlat sog‘liqni saqlash dasturlariga ega emas; tashxis qo‘yish va davolash imkoni bo‘lmasligi mumkin, chunki sog‘liqni saqlash markazlariga borish ko‘p vaqt talab etadi va qimmatga tushadi yoki bunday xizmatlarning mavjudligi haqida bemorlar xabardor emas.

Ushbu mamlakatlarda sog‘liqni saqlash byudjetining asosiy qismi davolash xizmatlariga sarflanadi, shuning uchun kasalliklarning oldini olish dasturlari doimiy ravishda malakali tibbiyot xodimlariga, transport va dori vositalariga muhtoj.

Sog‘liqni saqlash xizmati infratuzilmasi va takomillashtirilgan texnologiyalardagi yutuqlarga qaramay, vaziyatni aniqlash bo‘yicha proaktiv dasturlar, birlamchi tibbiy ta’lim va tibbiyot xodimlarini diagnostika va vaziyatni boshqarish bo‘yicha o‘qitish zarur. Tibbiyot xodimlarini o‘qitish va tezkor diagnostika testlaridan foydalanish orqali kasallikni faol paytida aniqlash samaradorligini oshirish mumkin.

Teri leyshmaniozi kasalligini tarqatuvchi iskabtoparlarning ko‘payishiga qarshi olib boradigan chora-tadbirlardan biri bu aholi punktlari hamda xonadonlarda obodonlashtirish ishlarini olib borish. Bundan tashqari iskabtoparlarga qarshi xonadonlarni zaharli kimyoviy vositalar bilan dorilash. Kasallik qayd etilganda xonadonlar ichi va tashqi qismi, hamda qo‘shni xonadonlar dorilanadi.

Endemik tumanlarda shaxsiy profilaktikaga repelentlar, uzoq muddatli ta’sir qiluvchi insektitsidlar bilan ishlov berilgan pashshaxonalardan konditsionerlar, elektrik fumigatorlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek xonadonlar devorlarining pastki qismlarini beton qoplamalari bilan qoplash, ko‘chalarni asfaltlashtirish, hovlilarni pishiq g‘isht bilan qoplash bilan iskabtoparlarning ko‘payishini oldi olinadi.

Turli ma’muriy tuzilmalar, jumladan, Qishloq xo‘jaligi vazirligi ishtirokisiz teri leyshmaniozi bilan muvaffaqiyatli kurashib bo‘lmaydi. Tibbiyot, ijtimoiy va biologiya fanlari bo‘yicha turli xil fanlardan xodimlar, jumladan, entomologiya, mammologiya, parazitologiya, antropologiya va veterinariya fanlari bo‘yicha shifokorlar va tadqiqotchilarni ham jalb qilish muhim.

Farmakologik xavfsizlik tizimlari teri leyshmaniozi bilan kurashishda muhim omillardan biri hisoblanadi. Bu kasallikka qarshi yangi dori vositalarini topish bo‘yicha muhim ishlar amalga oshirilgan bo‘lsa-da, davolash dasturlarining samaradorligiga, ayniqsa, toksiklik muammolari, kam daromadli mamlakatlarda bemorlarning davolanishga rioya qilmasligi kabi omillar ta’sir ko‘rsatadi. Turli xil dorilar qo‘llanilib davolashning xalqaro tajribalarini o‘rganish kerak. Nojo‘ya ta’sirlar va ularni farqlash, nojo‘ya ta’sirlarning jiddiylik darajasini va ular qaysi dori vositasi bilan bog‘liqligini aniqlash kasallik bilan kurashishda juda muhimdir.

Har qanday milliy nazorat dasturi, miqyosi kichik bo‘lsada, maqsadlar, usullar va jadvallarning aniq tavsifi bilan puxta ishlab chiqilgan rejaga asoslanishi kerak. Tadqiqotchilar va kasalliklar dasturini ishlab chiquvchi mutaxassislar bu tadbirlarda ishtirok etishlari kerak va reja Sog‘liqni saqlash vazirligi tomonidan rasmiy ravishda qabul qilinishi va milliy sog‘liqni saqlash siyosatining bir qismiga aylanishi kerak. Hukumat tomonidan nazorat dasturi va tegishli byudjetning qabul qilinishi uning barqarorligini kafolatlaydigan siyosiy va ma’muriy majburiyatlarni nazarda tutadi.